Geliş Tarihi/Submission Date: 15.08.2024
Kabul Tarihi/Acceptance Date: 01.03. 2025
DOI Number: 10.12981/mahder.1533692
Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2025, Cilt: 18, Sayı: 49, 404-423.

Araştırma Makalesi
Research Article

ERZURUM VE KARS YÖRELERİNDE ASLAN MOTİFLİ KİLİMLER

♦

RUG WITH LION PATTERNS IN ERZURUM AND KARS REGIONS

Hatice ELVER*-Aysen SOYSALDI**

ÖZ: İnsanoğlu, varoluşundan bu yana duygularını, inançlarını, hayat hikâyelerini, değerlerini, hayallerini, geleceğini vb. duygularını sembol dilini kullanarak halı kilim gibi dokumalara aktarmışlardır. Her bir motif bir duygunun ifadesidir. Savaş, zafer, iyinin kötüyü yenmesi, kuvvet ve kudret simgesi gibi birçok anlam taşıyan aslan figürü kilim dokumalarda karşımıza çıkan motifler arasındadır. Bu çalışmada, Erzurum ve Kars yörelerinde tespit edilen sekiz adet aslan yanışlı kilim incelenmiş; tarihlendirme, malzeme, teknik, renk ve kompozisyon özellikleri ile tanıtılmıştır. İncelenen örneklerin 19. yüzyıl sonuna ait olduğu, 20 yüzyıl ortalarına kadar dokunmaya devam ettiği belirlenmiştir. Eski örneklerde tamamen yün, 20. yüzyıl ortalarında dokunanlarda pamuk çözgü kullanıldığı gözlenmiştir. Farklı yörelerde tespit edilen aslan figürlü kilimlerle benzerlik karşılaştırılması yapılarak konu güçlendirilmiştir. Ayrıca kaynak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda kilimlerin hikâyesi aktarılmıştır. Geçmiş dönemde çeyizlerin en değerli eşyası olan aslanlı kilimler günümüzde yok denecek kadar az sayıdadır. Bu da önemli bir kültür hazinesi olan duvar kilimlerinin unutulma tehlikesi altında olduğunu göstermektedir. Çalışma, Erzurum ve Kars yörelerinde tespit edilen aslanlı kilimlerin tanıtılması ve yapılacak yeni araştırmalara kaynak oluşturması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kilim, El Dokuması, Erzurum, Kars, Aslan Motifi

ABSTRACT: *Since their existence, human beings have transferred their feelings, beliefs, life stories, values, dreams, future, etc. to weavings such as carpets and rugs using symbolic language. Each motif is an expression of a feeling. The lion figure, which carries many meanings such as war, victory, good over evil, and the symbol of strength and power, is among the motifs encountered in rug weavings. In this study, eight lion-patterned rugs identified in the Erzurum and Kars regions were examined; they were introduced with their dating, material, technique, color and composition features. It was determined that the examined samples belonged to the end of the 19th century and continued to be woven until the mid-20th century. It was observed that completely wool warp was used in old samples, while cotton warp was used in those woven in the mid-20th century. The subject was strengthened by comparing similarities with lion-patterned rugs identified in different regions. In addition, the story of the rugs was conveyed in line with the information received from the source persons. Lion rugs, which were the most valuable dowry items in the past, are now almost non-existent. This shows that wall rugs, which are an important cultural treasure, are in danger of being forgotten. The study is important in terms of introducing the lion rugs identified in the Erzurum and Kars regions and providing resources for new research.*

Keywords: *Rug, Hand-Woven, Erzurum, Kars, Lion Motif*

* Dr. Öğr. Üyesi-Kafkas Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü/Kars-hatice.elver123@gmail.com (Orcid: 0000-0001-5232-5788)

** Prof. Dr.-Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümü/Ankara-asoysalster@gmail.com (Orcid: 0000-0002-0477-3612)

This article was checked by Turnitin.

Giriş

Türk dokumacılığında, bitkisel, geometrik, figürlü (insan/hayvan), sembolik, mimari ve yazılı motifler Türk süsleme sanatının ana unsurlarından biridir. Her biri kendine özgü anlamlar taşıyan bu motifler zenginliği ve çeşitliliği ile tarih boyunca gelişimini sürdürmüştür. Geometrik ve bitkisel motifler Türk halı ve kilimlerinde en sık kullanılanlar arasındadır. Fakat Anadolu'da yaşamış birçok medeniyetin dini ve sosyal yaşantısı içinde figüratif sembollerinde kültürel bir değer olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Akpınarlı ve Üner, 2017: 630).

İslamiyet'ten önceki dönemlerde Uygur ve Hun Türkleri kullandıkları halılarda aslan, sığır, dağ keçisi, horoz, kurt, geyik, at, koyun, boğa ve kartal gibi çeşitli hayvanlardan oluşan figürlü bezemelere yer vermişlerdir (Kılıçkan, 2004: 40). Bu motifler arasında aslan figürüne birçok anlam yüklenmiştir. Aslan figürlü dokumalara Anadolu'nun çeşitli yörelerinde rastlanmıştır.

Bu araştırmada; Erzurum ve Kars yörelerinde tespit edilen Aslan figürlü el dokuması kilimler incelenmiştir. Yörede kilim dokumaların önemli bir yere sahip olduğu çeşitli yayınlarda konu edilmiştir. Görgünay Kırzıoğlu (1999) "Cumhuriyetimizin 75. Yılında Kars" ve Eroğlu (2022) "Sarıkamış Kilimleri", (2023) "Kars Kilimleri", (2011) "Şenkaya Yöresi'nde Bardız, Goşken ve Şabani Dokumaları" yöre kilimleri hakkında bilgi aktaran önemli çalışmalar arasındadır. Yapılan çalışmaların az sayıda olması ve Aslan figürünün Anadolu Türk kültüründeki önemi dikkate alınarak bu çalışmaya konu edilmiştir. Ayrıca Anadolu Bektaşi geleneğindeki Aslan figürü de konunun önemini artırmaktadır.

1. Aslan Figürü

Aslan tabiatta bulunan en güçlü hayvanlardan biri olup, tarihin her döneminde birçok medeniyet tarafından; güç, savaş, zafer, iyinin kötüyü yenmesi, koruyuculuk, kuvvet ve kudret sembolü olarak kullanılmaktadır.

Türk sanatında aslan figürleri daha çok Budizm'le birlikte görülmekle beraber, Altaylarda Pazırık kurganlarından çıkarılan eserler üzerinde aslan-grifon tasvirlerine rastlanması bu hayvanın Türklerde daha erken devirlerden itibaren tanındığını göstermektedir (Çoruhlu, 2000: 136-137). Pazırık kurganından çıkarılan, "Pazırık Halısı" Türk sanatının ulaştığı zirveyi gösteren eserler arasındadır (Fotoğraf 1). Dış ve iç dar kenar suyundaki Grifonun açık kanatları çevikliği, dik kulakları dikkati, aslan özellikleri de hızı ve cesareti temsil eder. Yerin kralı aslan ile göklerin hâkimi kartalın özelliklerini taşır. Bir görüşe göre de, aslan olarak halkın, kartal olarak kağanın gücünü simgeler. Grifon figürü Hun Türkleriyle başlayıp İskitler ve Göktürklerle devam etmiştir. Pazırık Kurganı'ndaki kazılardan çıkan eserler üzerinde aslan ve aslan grifon figürlerinin bulunması aslanın Türkler tarafından daha önceden tanındığını göstermektedir (Levent, 2022: 875-876; Çoruhlu, 2019: 113). Türkler bu hayvana çok eskiden Türkçe aslan adını vermişlerdir. Buradan da Türk memleketlerinde veya Türklerin, sıkı

ilişkilerde bulundukları memleketlerde aslanın varlığı anlaşılmaktadır (Cengiz, 2016: 49; Köprülü, 1993: 598).

Fotoğraf 1: Pazırık halısı (Aslanapa, 2005: 18).

Türkçede aslan kelimesinin mecazi anlamıyla birçok şekilde kullanımı söz konusudur. Örneğin; herhangi bir kişi için "aslan gibi" denilmesi, o kişinin yiğit ve cesur olduğunu göstermektedir. Ayrıca, o kişinin güçlü, kuvvetli, iri-yarı ve heybetli bir insan olduğu anlaşılmaktadır. Herhangi bir olay karşısında kişiyi tarif etmek için "aslan kesilmek" ifadesinin kullanılmasıyla o kişinin; aslan gibi cesaretli ve atak olduğu anlatılmaya çalışılmaktadır. "Aslanın ağzına girmek"; tehlikeyi göze alarak büyük işler yapmak. Aslanın ağzında olmak şeklindeki kullanım ise; bir şeyin elde edilmesinin çok zor olduğunu ifade etmektedir. "Aslan payı" deyimi anlamsal olarak iki farklı kullanıma sahiptir. İlk kullanılan şekliyle; bir paylaşımda en iyisi ve en çok olanı anlamına gelirken, ikinci kullanım şekliyle; en güçlü olanın, en güzel payı aldığı ve ortada adaletsiz bir paylaşımın olduğunu ifade eden biçimidir. "Aslan sütü emmiş" ya da "aslan yüreği yemiş" sözleri; kahraman ve cesaretli anlamındadır. Bir coğrafya için kullanılan; "Aslan yatağı" ifadesi, yiğitliği ve cesareti çok olan yerler için kullanılmaktadır. "Aslan yürekli"; kendisini hiç kimsenin ya da hiçbir şeyin korkutamayacağı kişiler için kullanılır. Türklerde Alpaslan veya aslan erkek isimlerine de rastlandığı gibi "benim aslan oğlum" tabirini her anne babadan duymak da mümkündür (Öztürk, 2019: 19-20).

Dede Korkut Kitabı'nda da aslan tasvirinin birçok yerde geçtiği görülmektedir. Hikâyelerde aslan simgesi Kazan Han'la özdeşleştirilmiş, büyüklüğü, koruyuculuğu, hükümranlığı, gücü, yenilmezliği ve liderliği "Amıt soyunun aslanı", "erenlerin aslanı" tasvirleri ile simgelenmiştir. Ayrıca Kanlı Koca oğlu Kanturalı boyunu beyan eden hikâyede de; "Ya kara buğranın göğsü altında kalayım, ya boğanın boynuzunda ilişip kalayım, ya kağan aslanın kıynağında didileyim" anlatımı yer almaktadır (Cengiz, 2016: 50; Gökyay, 2000: 137).

"Hz. Ali'nin lakabı" olarak bilinen Aslan ismi, sözlükte; "inmek; süratli iş yapmak, sert ve dolgun olmak" anlamlarına gelen hadr (hudûr, hadâre) mastarından türeyen haydar (hayder, haydere) kelimesi Arapça'da aslana,

özellikle "diğer aslanlar arasında kralın insanlar arasında durduğu gibi duran" (sürü lideri olan) erkek aslana verilen bir isimdir. Veriliş sebebi de aslanın ensesinin kalınlığı ve pençelerinin güçlülüğüdür (TDV, Haydar maddesi).

Anadolu Bektaşi kültüründeki aslan figürü Hz. Ali'ye atfedilmektedir. Bu mealdeki ifadelerde şöyledir: Hatâî'nin anlatımında Hz. Muhammed mi'râc yolculuğunda bir aslanla karşılaşır, fakat onun Hz. Ali olduğunu bilemediğinden biraz korkar. Vardı dergâh kapısına gördü bir aslan yatur / Aslan bi hamle kıldı ki başta koptu bir feta / Buyurdu sırr-ı kâinat Korkmasın der habibim Habibim dedi / Hatemin (mührü) ağzına versin senden siter nişana / Hatemi ağzına verdi aslant kılındu sakin / Muhammed'e yol verildi aslan gitti tahta (Tekin, 2012:103; Birdoğan, 1991:163).

Pir Sultan Abdal bu durumu şu şekilde açıklamıştır: Benim aslım Horasan'dan Hoy'dandır / Kırklar olduğun Kanber de yandadır / Tanrı'nın Arslanı Ali nurdandır / Kırklar'a ser-çesmesin pirim Ali / Cümlemizden ulusun Kızıl deli / Kırklar Urum'a geçti sen duydun mu? Tanrı'nın Arslanı geldi bildin mi? (Karayel ve Albayrak, 2020: 444; Korkmaz, 1996: 76).

Sonuç olarak, aslan figürü farklı kültürlerde değişik anlamlar taşıyabilir fakat kendisine yüklenen nitelikleri ile genellikle olumlu bir sembol olarak kabul edilmektedir.

Aslanlı Kilim Örneklerine Dair Bilgiler

Kilimlerin esas kullanım alanı duvar askısı olmakla birlikte, günümüzde sedir örtüsü olarak da kullananlar vardır. Kilimler, atkı yüzlü bezayağı dokuma örgüsünde, her motifi ayrı bir atkı ile dokunan, tersi ile yüzü aynı görünümde çift yüzlü, iki iplikli bir dokuma türündedir (Soysaldı, 2009: 27). Yörede bu tür kilimlere "karyola arkası" veya "ferde" denilmektedir. Kaynak kişi Çakır Yılmaz'a neden ferde denildiğini sorduğumuzda bize şu cevabı vermiştir: "Bizim yörede pencereye perde, duvara ferde asılır". Akdeniz bölgesinde özellikle Yörükler tarafından bazı kilimlere farda denilmektedir(Soysaldı, 2009: 28).

Örneklerin atkısında tamamen yün, çözgüsünde ise pamuk ve yün kullanıldığı belirlenmiştir. Renk, malzeme ve teknik özellikleri değerlendirilerek ve kaynak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda kilimlerin en eski tarihlisinin yaklaşık yüz yıllık bir geçmişi olduğu belirlenmiştir. Kilimlerin renk özelliklerine bakıldığında; zeminde, kahverengi, mavi, krem rengi ve siyah bezeme renklerinde ise, kahverengi, hardal sarısı, siyah, kımızı, bordo, pembe, turuncu, beyaz, mavi, camgöbeği, kızıl, yeşil, krem rengi, gri, mor, sarı ve bu renklerin tonlarının kullanıldığı görülmektedir.

Kilimlerde ana motifi orta zemine yerleştirilen aslan figürü oluşturmaktadır. Bu sebeple çoğunlukla aslanlı kilim olarak bilinmektedir. Birbirine oldukça benzer olan aslan yanışları çoğu örnekte ayakta ve yürür pozisyondadır. Aslanların alnına ve omuzlarına yayılan, çoğunlukla siyah renkli kesik motifler ile yele görünümü verilmiştir. Bu da aslanların erkek

olduğu anlamına gelmektedir. Erkek aslanlar dişilerine göre daha çok kükreyen canlılardır. İletişim kurma, kendini savunma, gücünü gösterme ve avlanma gibi çeşitli durumlarda sergilenen bu davranış biçimi bir aslan için oldukça doğaldır. İncelenen kilimlerin çoğunda aslanların ağzı açık vaziyettedir. Bu esnada dişlerinin görünmesi aslana vahşi bir görünüm sağlamaktadır.

Kaynak kişi "Çakır Yılmaz" kilimlerde aslan yanışının uygulanmasını şu şekilde ifade etmiştir: "Bizim köy adını pehlivan atalardan almıştır. Geçmiş zamanda Güreşken iken zamanla Göreşken olarak değişmiştir. Güreşen kişi anlamına gelen pehlivan ifadesi aynı zamanda güçlü ve dirençli kişiler için de kullanılmaktadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Zorlu geçen kış aylarında hem tarım, hem de hayvancılık ayrı bir uğraş ve güç ister. Bölgenin zor şartlarına ayak uyduran köylerde kalır, uyduramayan ise büyük şehirlere gider. Bizlerde buralarda kalarak atalarımızdan yadigâr pehlivan sıfatının hakkını vermeye çalışıyoruz. Evlerimizin duvarlarını süsleyen dokumalarda bunun şahididir. Köylü kadınların eşlerine, çocuklarına armağanı aslanlı kilimlerdir. Köyün erkeklerine yüklenen "aslan yürekli" deyimi sadece sözde kalmamış dokumalara da aktarılmıştır. Yiğit, hiçbir şeyden korkmayan erkeklerin evinde bulunan bu kilimler ailenin gücünü ifade etmektedir".

Zemin boşluklarını süsleyen bir diğer motif ise çeşitli boylarda, rengârenk yapraklı güllerdir. Çiçeklerle ilgili hikâyeler insanlık tarihi kadar eskidir. Her çiçek için kültüre göre değişen, bazen de benzer anlamlar taşıyan bir hikâye bulmak mümkündür. Bu hikâyeler arasında gül, kusursuz güzelliği ile insanlığın en çok bahsettiği çiçekler arasındadır. Mitolojik hikâyelerde aşkı, umudu, büyüyü ve ihtirası simgelerken, kusursuz güzelliğin ve mükemmelliğin de sembolü olarak kabul edilir (Can, 2019: 53). Bütün bu yorumlardan da öte gül, ilahî güzelliğin ve bu güzelliğin işareti olan Hz. Peygamber'in simgesi olarak kabul edilmiştir. Gül bitkisi, Kur'an'da "Gök yarılıp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman, Rabb'inizin hangi nimetlerini sayarsınız yalan," diye geçmektedir. Gül'ün, Hz. Peygamber'in sembolü olduğu, O'nun (s.a) yüzünün güzelliğini hatırlattığı, kabrinin "gül bahçesi", insanlığa tebliğ ettiği Kur'ân-ı Kerim'in de "gül tohumları saçan" bir kitap olduğu ifade edilmiştir. Yine inanışa göre gülün, miraç gecesinde, O'nun terinden meydana geldiği şeklinde rivayetler vardır. Hz. Peygamber'in güzel kokusu ile gülün güzel kokusu özdeşleştirilmiştir (Açıkel, 2018: 71). Böylesine güzel anlamları barındıran gül çiçeği, elbette ki halı kilim gibi dokumalarda da bezeme unsuru olarak yerini almıştır.

Kilimlerin kenar suyu süslemesine yörede yelen denilmektedir. İncelenen örneklerin çoğunun yeleni meander süslemelidir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde meander motifi; akarsuların geniş tabanlı vadilerde "S" harfine benzeyen kıvrımı şeklinde ifade edilmektedir (URL-1). Yörede ise bu motif, menderes ve sığır sidiği olarak bilinmektedir. Menderes sözcüğü de meander ile aynı anlamda "S" kıvrımı anlamına gelmektedir (URL-1). Sığır

sidiği benzetimi ise; hayvanın yürürken sağa sola hareket ederek idrarını yapması ve geçtiği yerde bu şekilde iz bırakmasıdır.

Yörede motif aktarımı ise şu şekilde olmaktadır: Aslanlı kilim dokumak isteyen köy kadını öncelikle yakınlarında gördüğü ve gözüne kestirdiği kilimi sahibinden emanet istemek için evine gider. Kilim sahibi genellikle isteyeni geri çevirmez. Fakat kilimi emanet verirken iyi saklaması ve ona gözü gibi bakması koşuluyla verir. Bu şartlar altında alınan kilim imece usulü dokunur. Komşularıyla, akrabalarıyla birleşen kadınlar bir aslanlı kilimi yaklaşık bir aylık süre içinde tamamlar, fakat kişi sayısının azlığına veya çokluğuna göre bu süre değişebilir. Dokuma tezgâhtan çıktıktan sonra alınan emanetin yerine ulaştırılma zamanı gelir. Fakat kilim alındığı gibi verilmez. Özenli bir şekilde katlanan kilimin arasına ailenin maddi imkânına göre bir hediye gizlenir. Bu yörede gelenek haline gelmiştir.

Tabiatın tüm güzelliklerini içinde barındıran ormanlar çeşitli ağaçların, bitkilerin, çiçeğin, böceğin, kuşun ve daha birçok canlının yaşam alanıdır. Ormanın kralı olarak bilinen aslan da bu familyanın bir parçasıdır. İncelenen kilimlerde aslan; ağaç, çiçek ve kuş yanışlarıyla bir arada verilmiştir. Bu motiflerin bir arada kullanılması aslanın doğal yaşamla iç içe olduğunu göstermektedir. Ayrıca aslanın çevresine yerleştirilen çiçek (gül) yanışlarına farklı bir anlam da yüklenmiştir. Çakır Yılmaz'ın ifadesine göre; gelinin gittiği yere çiçeklerle sevgisini götürmesi anlamına gelmektedir.

Kilimlerde dikkat çekici bir başka ayrıntı ise, gül ağacına konduğu için bülbül olabileceği tahmin edilen kuş figürleridir. Bu Türk-İslam edebiyatında çokça kullanılan bülbül metaforunu akla getirmektedir (Pala, 2005).

Yöreye has oldukça orijinal bir kompozisyon özelliğine sahip aslan motifli kilimler evlenecek genç kızların çeyizlerinin vazgeçilmez eşyaları arasındadır. Çeyizde bulunan eşyaların değeri ailenin itibarını artırmaktadır. Bu sebeple her anne kızını gelin etmeden mutlaka bir aslanlı kilim dokur veya dokutturur. Verep denilen, atkı ipliğinin sarıldığı küçük ağaç parçası üzerine sarılan renkli ipliklerle dokunan kilimler çeyizlerin en değerlileri arasındadır. Verep; Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nde; eğri, verev olarak verilmiştir (TDK, 1979: Cilt 11).

2. Araştırma Bulguları ve Yorum

Erzurum ve Kars yörelerinde tespit edilen sekiz adet aslanlı kilim örneği ele alınmış; tarihlendirme, malzeme, teknik, renk ve kompozisyon özellikle ile tanıtılmıştır. Kaynak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda kilimlerin hikâyesi aktarılmıştır.

Fotoğraf 2: Aslanlı kilim genel görüntüsü (Soysaldı Koleksiyonu).

Örnek 1 (Fotoğraf 2) Teknik, Renk ve Kompozisyon Özellikleri

Türü: Duvar kilimi (Kaynak kişi keserek sedir örtüsü yapmış)

Yöresi: Artvin-Hopa (satın alınan yer) / **Tarihlendirme:** 20. yy. başı

Durumu: Ortadan ikiye kesilmiş, saçaklar yıpranmış ve renkleri solmuş.

Tekniği: Kilim / **Malzeme:** Çözgü: Yün, Atkı: Yün

Boyutları (enxboy): 185 cm x147 cm.

Renkler: Turuncu, bordo, sarı, krem rengi, hardal sarısı, mavi, gri, kahverengi, pembe, siyah, yeşil

Kompozisyon: Kilimde ana motifi iki aslan figürü oluşturmaktadır. Dört ayağı üzerinde karşılıklı oturan aslanlar karşıya bakar pozisyondadır. Aslanların baş çevresi bordo renkli ipliklerle renklendirilerek yele görünümü verilmiştir. İki aslan figürünün çevresine farklı boyut ve görünümde stilize hayat ağacı motifleri yerleştirilmiştir. Aslanların başının tam üzerinde dikkat çekici şekilde üçgen biçimli, nuska/muska yanışları yer almaktadır. Muska yanışı aileyi ve evi kötü nazardan korumak amacıyla uygulanmaktadır. Yine hayat ağacı süslemeleri arasına yerleştirilen beştaş yanışı Anadolu dokumalarında sıkça uygulanan dolgu motifleri arasındadır. Dokumanın zemini beş farklı renkte ipliğinin kullanımı ile hareketlendirilerek hoş bir görünüm sağlamıştır. Kenar suyu süslemesi S kıvrımlı dal bağlantılı rozet çiçeklerin tekrarından oluşmaktadır.

Kilimin Hikâyesi: Artvin'de görevli bir mühendis Artvin'in Hopa ilçesinde kurulan pazardan bu aslanlı kilimi satın alır. Ürün duvar kilimi olarak dokunmuştur fakat kilim ortadan ikiye overlok ile kestirilerek iki sedire örtü olarak kullanılmaktadır. Kilim A. Soysaldı koleksiyonundadır.

Kaynak Kişi: Birsen Barak, 1959 doğumlu, Ev hanımı

Fotoğraf 3: Aslanlı kilim genel görüntüsü (Soysaldı arşivi).

Örnek 2 (Fotoğraf 3) Teknik, Renk ve Kompozisyon Özellikleri

Türü: Duvar kilimi

Yöresi: Kars-Sarıkamış / **Tarihlendirme:** 19. yüzyıl sonu

Durumu: Sağlam

Tekniği: Kilim / **Malzeme:** Çözgü: Yün, Atkı: Yün

Boyutları (enxboy): 120 cm x 210 cm.

Renkler: Kahverengi, hardal sarısı, siyah, kımızı, bordo, pembe, turuncu, beyaz, mavi, camgöbeği

Kompozisyon: Kahverengi tonlarındaki aslan figürü ana motifi oluşturmaktadır. Aslan bu örnekte ayakta ve sağa yürür pozisyondadır. İki yanında natüralist tarzda iki ağaç motifi yer almaktadır. Ağacın gövdesi ve dalları tabiattaki rengine uygun biçimde kahverengi iplikle renklendirilmiştir. Düz olarak uzanan dallar iki renkli yaprak yanışlarıyla süslenerek hareketlendirilmiştir. Dokumada dikkat çekici bir başka ayrıntı ise dallarda bulunan renkli kuşlardır. Gagaları aslanın sırtına doğru eğik vaziyetteki kuşlar bir şey yer görünümündedir. Zemin boşlukları etrafı yapraklarla çevrili gül motifleriyle süslenmiştir. Kenar suyu süslemesinde yörede menderes veya sığır sidiği denilen meander yanışı görülmektedir.

Kilimin Hikâyesi: Duvara asılmak amacıyla dokunan kilimin nerede ve ne zaman dokunduğuna dair kesin bilgi olmamakla birlikte 19. yüzyılın sonlarına doğru Kars-Sarıkamış ilçesinde dokunduğu tahmin edilmektedir. İsmini vermek istemeyen kaynak kişi, kilimin dedesinden babasına kaldığını, sonrasında ise kendisine verildiğini belirtmiştir. Kaynak kişi Ankara'da yaşamaktadır. Dede yadigârı kilimi de evinde saklamaktadır.

Kaynak Kişi: İsim saklı tutulmaktadır.

Fotoğraf 4: Aslanlı kilim genel görüntüsü (Elver arşivi, 2024).

Örnek 3 (Fotoğraf 4) Teknik, Renk ve Kompozisyon Özellikleri

Türü: Duvar kilimi

Yöresi: Erzurum-Şenkaya-Göreşken Köyü / **Tarihlendirme:** 1970

Durumu: Sağlam

Tekniği: Kilim / **Malzeme:** Çözgü: Pamuk, Atkı: Yün

Boyutları (enxboy): 140 cm x 230 cm

Renkler: Mavi, kızıl, siyah, kırmızı, bordo, turuncu, pembe, beyaz, mavi, yeşil, krem rengi, gri

Kompozisyon: Ana motifi mavi renkli zemine yerleştirilen aslan figürü oluşturmaktadır. Aslan bu örnekte ayakta ve sağa yürür pozisyondadır. Zemin boşlukları etrafı yapraklarla çevrili gül motifleriyle süslenmiştir. Aslanın sol ayağının altında "H" harfi bulunmaktadır. Kenar suyu meander süslemelidir.

Kilimin Hikâyesi: Erzurum-Şenkaya-Göreşken Köyü'nde bulunan aslanlı kilim köylü kadınlar tarafından imece usulü dokunmuştur. Kilim sahibi Münüre Yılmaz kendi eğirdiği yünleri iplik haline getirerek dokuma hazırlığına başlamıştır. Naime Karaman, Günnar Karaman Gedik, Şaizzem Gedik ve Mafire Karaman'ın el emeği göz nuru kilim kısa sürede tamamlanarak tezgâhtan çıkarılmıştır. Naime Karaman, Münüre Yılmaz'a kendinden bir hatıra bırakmak istemiş ve aslanın sol ayağının altına hatıranın baş harfi "H" harfini işlemiştir. Münire Yılmaz'ın duvarına asılı olarak kullandığı kilim vefatından sonra oğlu Çakır Yılmaz'a kalmış ve bu defa da oğlunun duvarını süslemiştir.

Kaynak Kişi: Çakır Yılmaz, 1955 doğumlu, Emekli

Fotoğraf 5: Aslanlı kilim genel görüntüsü (Elver arşivi, 2024).

Örnek 4 (Fotoğraf 5) Teknik, Renk ve Kompozisyon Özellikleri

Türü: Duvar kilimi

Yöresi: Erzurum-Şenkaya-Göreşken Köyü / **Tarihlendirme:** 1973

Durumu: Sağlam

Tekniği: Kilim / **Malzeme:** Çözgü: Pamuk, Atkı: Yün

Boyutları (enxboy): 155 cm x 255 cm

Renkler: Krem rengi, kızıl, kırmızı, pembe, yeşil, beyaz, siyah, mor, camgöbeği, mavi

Kompozisyon: Ana motifi krem renkli zemine yerleştirilen aslan figürü oluşturmaktadır. Aslan bu örnekte ayakta ve sağa yürür pozisyondadır. Aslanın iki yanında dalları ortaya uzanan ağaç yanışı yer almaktadır. İki renkli yapraklar ağaç dallarını süslemektedir. Camgöbeği renkli çimenler ve etrafı yapraklarla çevrili güller kilimi renklendiren diğer motiflerdir. Aslanın sol ayağının önünde ve zemin üst boşluğunda "H" harfi, sol ayağının arkasında ise 1973 tarihi görülmektedir. Kenar suyu süslemesi diğer örneklerden farklı olarak siyah ve mavi renkli ipliklerle çevrelenmiştir.

Kilimin Hikâyesi: Erzurum-Şenkaya-Göreşken Köyü'nde bulunan kilim Suna Yılmaz'ın kızına çeyiz hediyesidir. O dönemde her evde olduğu gibi Yılmaz ailesinin de evlerinde dokuma yapmak için ayrılan bir oda bulunmaktaydı. Unutulmaz sohbetlerin şahidi odalarda çok değerli kilimler dokunur ve çeyizlerin en değerlileri arasında yerini alırdı. Suna Yılmaz evlilik çağına gelen kızı Sidret Yılmaz, komşuları Nazimet Top ve Şaizzem Gedik ile birlikte tezgâh başına geçerek kızına bir aslanlı kilim dokumuştur. Aslanın sol ayağının önünde ve zemin üst boşluğunda bulunan H harfi Nazimet Top ve Şaizzem Gedik'in dokuma sahibine hatırasıdır. "H" hatıranın baş harfidir. Aslanın sol ayağının arkasına yer alan "1973" kilimin yapıldığı yılın hatırlanması adına eklenmiştir. Sidret Yılmaz anne yadigârı kilimi oğlu Serkan Yılmaz'a hediye etmiştir. Serkan

Yılmaz rahmetli anneannesi Suna Yılmaz'dan annesine, annesinden kendine kalan kilimi sandıkta korumaktadır.

Kaynak Kişi: Serkan Yılmaz, 1984 doğumlu, Mühendis

Fotoğraf 6: Aslanlı kilim genel görüntüsü (Elver arşivi, 2024).

Örnek 5 (Fotoğraf 6) Teknik, Renk ve Kompozisyon Özellikleri

Türü: Duvar kilimi

Yöresi: Erzurum-Şenkaya-Göreşken Köyü / **Tarihlendirme:** 1974

Durumu: Sağlam

Tekniği: Kilim / **Malzeme:** Çözgü: Pamuk, Atkı: Yün

Boyutları (enxboy): 150 cm x 250 cm

Renkler: Krem rengi, kızıl, kahverengi, siyah, kırmızı, mor, pembe, sarı, beyaz, mavi, gri

Kompozisyon: Krem renkli zeminde, kızıl aslan figürü yer almaktadır. Aslan bu örnekte ayakta ve sağa yürür pozisyondadır. Aslanın iki yanında natüralist tarzda iki ağaç motifi bulunmaktadır. Ağaç dallarında iki renkle gölgelendirilen yaprak yanışları yer almaktadır. Zemin boşlukları etrafı yapraklarla çevrili gül motifleriyle süslenmiştir. Kenar suyu meander süslemelidir.

Kilimin Hikâyesi: Gaziler (Bardız) doğumlu Nuran Gedik Erzurum-Şenkaya-Göreşken Köyüne 1974 yılında gelin gitmiştir. Köye yeni gelen geline hoş geldin hediyesi olarak ya bir kurban kesilir, ya da değerli bir hediye verilirdi. Nuran Gedik'in kayınvalidesi Fatma Gedik de bu adeti bozmamış ve gelinine "evimize hoş geldin, bu seneki koyunları senin için kırkalım ve sana bir aslanlı kilim dokuyalım" demiştir. O sene kendi koyunlarından kırktığı yünleri yıkayıp eğirdikten sonra kelep haline getirmiş ve yörede verep denilen küçük ağaç parçası üzerine sararak kilim dokumaya başlamıştır. Kayınvalide, gelin ve komşu Mafire Karaman'ın imece usulü dokuduğu kilim rahmetli Fatma Gedik'in hatırası olarak evin duvarını süslemektedir.

Kaynak Kişi: Nuran Gedik, 1956 doğumlu, Ev hanımı

Fotoğraf 7: Aslanlı kilim genel görüntüsü (Elver arşivi, 2024).

Örnek 6 (Fotoğraf 7) Teknik, Renk ve Kompozisyon Özellikleri

Türü: Duvar kilimi

Yöresi: Erzurum-Şenkaya-Gezenek Köyü / **Tarihlendirme:** 1990

Durumu: Sağlam

Tekniği: Kilim / **Malzeme:** Çözgü: Pamuk, Atkı: Yün

Boyutları (enxboy): 200 cm x 300 cm

Renkler: Siyah, kahverengi, krem rengi, gri

Kompozisyon: Oldukça az rengin kullanıldığı kilimde ana motifi orta zemine yerleştirilen aslan figürü oluşturmaktadır. Aslan bu örnekte ayakta ve sağa yürür pozisyondadır. İki yanında natüralist tarzda iki ağaç motifi yer almaktadır. Kaynak kişi bu ağacın çam olduğunu belirtmiştir. Düz olarak uzanan dallar üzerindeki kuşlar dokumaya hoş bir görünüm kazandırmıştır. Zemin boşlukları etrafı yapraklarla çevrili gül ve rastgele yerleştirilen dört yapraklı çiçek motifleriyle süslenmiştir. Zemin üst boşluğunda "H" ve ters "R" harfi yer almaktadır. Kenar suyu sarmaşık görünümlü yaprakların arasına yerleştirilen çiçeklerle süslenmiştir.

Kilimin Hikâyesi: Turan Erdoğan Erzurum-Şenkaya-Gezenek, Rane Erdoğan Şenkaya-Yeşilkaya doğumludur. Birbirleriyle görücü usulü tanıştırılan çift 1990 yılında evlenmişlerdir. Yörede eski zamanlarda neredeyse her genç kızın çeyizinde bir aslanlı kilim bulunurdu. Kızlar birbirleriyle yarışırcasına kilim dokur ve hünerlerini bu şekilde gösterirlerdi. Rane Erdoğan da geleneği bozmamış ve eşine hediye olarak bir aslanlı kilim dokumuştur. Zemine de Rane'nin Hediyesi anlamına gelen "R" ve "H" harflerini işlemeyi unutmamıştır. Zemini çoğunlukla kendisinin dokuduğunu belirten Rane Erdoğan komşuları Gülizar Demirci ve Yenigül Demirci'nin yardımı ile dokumayı on sekiz günde tamamlamıştır. Kullanılan tüm iplikler koyunun kendi yünüdür. Dokunduğu tarihten itibaren duvardan hiç indirilmeyen kilim oldukça sağlam durumdadır.

Turan Erdoğan kilimin kendisi için çok kıymetli ve özel olduğunu belirtmiştir.

Kaynak Kişi: Rane Erdoğan, 1966 doğumlu, Ev hanımı / Turan Erdoğan, 1966 doğumlu, Çiftçi

Fotoğraf 8: Aslanlı kilim genel görüntüsü (Elver arşivi, 2024).

Örnek 7 (Fotoğraf 8) Teknik, Renk ve Kompozisyon Özellikleri

Türü: Duvar kilimi

Yöresi: Erzurum-Şenkaya-Gaziler Köyü / **Tarihlendirme:** 1946

Durumu: Sağlam

Tekniği: Kilim / **Malzeme:** Çözgü: Pamuk, Atkı: Yün

Boyutları (enxboy): 250 cm x 350 cm

Renkler: Mavi, kızıl, kahverengi, siyah, kırmızı, bordo, pembe, krem rengi, gri

Kompozisyon: Kök boya ile renklendirilen mavi zeminde, kızıl renkli aslan figürü yer almaktadır. Aslan burada diğer örneklerden farklı olarak sola yürür pozisyondadır. İki yanında natüralist tarzda iki ağaç motifi görülmektedir. Kahverengi ve krem renkli yapraklar ağaç dallarına hareket kazandırmıştır. Zemin boşluklarına yerleştirilen gül motifleri diğer bezeme unsurlarıdır. Kenar suyu meander süslemelidir.

Kilimin Hikâyesi: Behçet Pehlivan, Erzurum-Şenkaya-Gaziler Köyü, 1926 doğumludur. Köyde dokumacılığın yaygın olduğu dönemlerde Behçet Pehlivan 20'li yaşlarındaydı. O dönemde köyün genç kızları bir araya gelerek dokuma yapar, hem çeyizlerine koyar hem de eşe dosta satarak para kazanırlardı. Behçet Pehlivan da evinin ihtiyacı olduğunu düşüncesiyle köyün kızlarına kendi koyunlarından kırktığı yünle bir aslanlı kilim dokutturmuştur. Tamamı kök boya olan kilimin birçok bölümü koyunun kendi yünüdür. Behçet Pehlivan'ın yıllarca evinin duvarından hiç indirmediği kilim, vefatından sonra oğlu Mustafa Pehlivan'a kalmıştır. Babasından yadigâr kilimi sandıkta saklayan Mustafa

Pehlivan, kilimin güvelenmemesi için arada çıkararak havalandırdığını belirtmiştir.

Kaynak Kişi: Mustafa Pehlivan, 1975 doğumlu, Memur

Fotoğraf 9: Aslanlı kilim genel görüntüsü (Elver arşivi, 2024).

Örnek 8 (Fotoğraf 9) Teknik, Renk ve Kompozisyon Özellikleri

Türü: Duvar kilimi

Yöresi: Erzurum-Şenkaya-Kaynak Köyü / **Tarihlendirme:** 1983

Durumu: Sağlam

Tekniği: Kilim / **Malzeme:** Çözgü: Pamuk, Atkı: Yün

Boyutları (enxboy): 145 cm x 240 cm

Renkler: Mavi, sarı, yeşil, kahverengi, gri, pembe, beyaz, mor, siyah

Kompozisyon: Zeminde diğer örneklerden farklı olarak aslan ve kaplan yanışı bir arada görülmektedir. Ayakta, sabit duran aslanın ağzı kapalı, görünümü sakindir. Kaplan ise oturur vaziyettedir. Sarı rengin hâkim olduğu zemin; yeşil çimenler, renkli çiçekler, kahverengi dağlar, mavi gökyüzü ve iki yanda bulunan ağaçlar ile gerçeğine oldukça benzer görünümdedir. Kenar suyu meander süslemelidir.

Kilimin Hikâyesi: Nermin Terzi, Suzan Terzi ve Ayşe Terzi kardeşler Erzurum-Şenkaya-Kaynak Köyü doğumludur. Yörede dokumacılığın yaygın olduğu dönemlerde üç kardeş çeyizleri için kilim dokumak istemiş ve kendi koyunlarından kırkılan yünleri eğirerek iplik haline getirmişlerdir. Nermin Terzi iplikleri tamamen kök boya ile renklendirdiğini fakat zeminde bulunan sarı renk dışında hangi bitkiyi kullandığını hatırlamadığını dile getirmiştir. Sarı rengi ise soğan kabuğundan elde etmiştir. İplikler hazırlandıktan sonra her kardeşe bir kilim dokumak amacıyla tezgâh başına geçilmiş ve maharetli ellerle kilimler kısa sürede tamamlanmıştır. Nermin Terzi aslanla kaplanın bir arada bulunduğu kilim motifini evlerinde bulunan bir kırlentten bakarak çıkardığını ve bu kilimi severek kullandığını belirtmiştir. Kilim duvara asılı

olarak kullanılmaktadır. Tamamı kök boya ile renklendirilen ipliklerin bazıları koyunun kendi yünüdür.

Kaynak Kişi: Nermin Terzi, 1947 doğumlu, Ev hanımı

4. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Kaynak tarama sonucunda, aslan figürlü kilim örneklerine Erzurum ve Kars ilinin farklı yörelerinde rastlanmıştır. Sarıkamış Yayıklı Köyü'nde bulunan kilimde aslan sola yürür pozisyondadır. Aslanın iki yanında bulunan ağaçlar yaprak yanışlarıyla hareketlendirilmiştir. Ağacın üzerinde turuncu ve kırmızı rengin birlikte kullanıldığı iki adet kuş yanışı yer almaktadır. Krem renkli zemine uygulanan gül yanışları kilime renk kazandırmıştır. Siyah zeminli kenar suyu dal bağlantılı çiçekler ile süslenmiştir (Fotoğraf 10). Benzer motifli bir başka örnek ise Sarıkamış Yeniköy'de tespit edilmiştir. Fotoğraf 10 ile hem zemin, hem de kenar suyu kompozisyonu bakımından oldukça benzer olan kilimde zemin renginin gri tonda olması farklılık oluşturmaktadır (Fotoğraf 11). Bu iki örnek makaledeki Örnek 2. de verilen Kars-Sarıkamış kilimiyle yakın benzerliktedir. Bardız yöresinde bulunan örnekte ise aslanın yönü sağa dönük vaziyettedir. Düz uzanan dallar üzerinde bulunan yapraklar küçük ve sıktır. Fakat dokumaya asıl farklılığı veren laciverte yakın mavi zemin rengidir. Pembe tonlarında gül yanışları koyu renkli zeminde daha dikkat çekici hale gelmiştir. Kenar suyu meander bezemelidir (Fotoğraf 12).). Örnek 2, Örnek 3, Örnek 5, Örnek 7 ve Örnek 8'in kenar suyu da meander motiflidir. Bir başka örnek ise Sarıkamış yöresinde dokunan krem zeminli duvar kilimidir. Zeminde sola yürür pozisyonlu aslan figürü yer almaktadır. İki yanında dalları ortaya uzanan ağaç dalları yapraklarla hareketlendirilmiştir. Dallar üzerinde gagaları aşağı bakan iki adet kuş bulunmaktadır. Zemin boşluklarında farklı renklerde gül yanışları yer almaktadır. Kenar suyuna yakın haldeki sıralı güller incelenen örnekler ile farklılık oluşturmaktadır. Zeminde kilimi dokuyan kişinin adı ve soyadı olduğu tahmin edilen yazı görülmektedir. Silik görünümden dolayı ne yazdığı belirlenememiştir. Kenar suyu kırık yapraklar arasına yerleştirilen renkli çiçekler ile süslenmiştir (Fotoğraf 13). Karabağ bölgesinde dokunan kilimde, aslan figürü siyah renkli zemin görünümünden dolayı daha belirgin şekildedir. Bu örnekte aslanın sola dönük olduğu görülmektedir. İki yanında yaprakların yoğun uygulandığı ağaçlar yer almaktadır. Zemin boşlukları diğer örneklerde olduğu gibi gül yanışları ile süslenmiştir. Dokumanın kenar suyu soluk renklerinden dolayı net anlaşılmasa da dikkatli bakıldığında suyolu yanışlı olduğu görülmektedir (Fotoğraf 14).

Bu değerlendirmelerden anlaşıldığı gibi yayın taramasında tespit edilen aslan figürlü duvar kilimleri ile (Fotoğraf 10, Fotoğraf 11, Fotoğraf 12, Fotoğraf 13 ve Fotoğraf 14) metin içinde verilen duvar kilimlerinin (Örnek 2, Örnek 3, Örnek 4, Örnek 5, Örnek 6 ve Örnek 7) ana motifleri tek aslan, iki yanında gül ağacı, dallara konmuş kuşlar ve zemindeki gül çiçekleridir. Aslanlı duvar kilimleri Kars-Sarıkamış ve Erzurum-Bardız kilimleri içinde önemli bir grubu oluşturmaktadır.

Fotoğraf 10: Aslan figürlü kilim, Sarıkamış Yayıklı Köyü (Parlak ve Ergüder, 2010: 196-197).

Fotoğraf 11: Aslan figürlü kilim, Sarıkamış Yeniköy (Eroğlu, 2023: 898).

Fotoğraf 12: Aslanlı kilim örneği, Bardız (Aydın, 2022: 140).

Fotoğraf 13: Aslanlı kilim örneği, Sarıkamış (Taşkaynatan, 2011: 43).

Fotoğraf 14: Aslanlı kilim dokuma, Karabağ (URL-2).

Sonuç

Erzurum ve Kars yörelerinde tespit edilen kilimlerin ana motifini güç, kuvvet, savaş, zafer, yiğitlik simgesi gibi birçok anlam barındıran aslan figürü oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında sekiz adet aslan yanışlı kilim; tarihlendirme, malzeme, teknik, renk ve kompozisyon özellikleri ile tanıtılmıştır. İncelenen kilimlerin çoğunluğu Erzurum Şenkaya ilçesine bağlı köylerde tespit edilmiştir. Yaklaşık yüz yıllık bir tarihi geçmişe sahip olan kilimler 120-250 cm. eninde, 210-350 cm. boyunda, değişen ebatlardadır. Çözgüde yün ve pamuk, atkıda ise tamamen yün malzeme kullanıldığı belirlenmiştir. Renkli yün atkı ipliklerinde koyun yününün doğal renkleri kullanıldığı gibi bitkisel boyamalar da yapıldığı kaynak kişilerce ifade edilmiştir. Kilimler verep denilen küçük ağaç parçası üzerine sarılan renkli atkı iplikleriyle dokunmuştur. Çoğunluğu duvara asılı olarak kullanılan kilimler yörede "karyola arkası" veya "ferde" olarak bilinmektedir. Kullanılan renkler; zeminde kahverengi, mavi, krem rengi ve siyah

bezemede; kahverengi, hardal sarısı, siyah, kımızı, bordo, pembe, turuncu, beyaz, mavi, camgöbeği, kızıl, yeşil, krem rengi, gri, mor, sarı ve bu renklerin tonlarıdır. Çoğunluğu sağlam durumdaki örneklerin bir tanesi ikiye kesilmiş vaziyettedir.

Aslanlar birçok örnekte ayakta, sağa ve sola yürür pozisyondadır. Baş çevresi yelelerle kaplı erkek aslanların çoğunluğunun ağızları açık vaziyettedir. Bir örnekte aslan ve kaplan yanışı bir arada verilmiştir. Bir başka örnekte ise iki aslanın karşılıklı oturur vaziyette olması farklılık oluşturmaktadır. Kilimler yörede "Aslanlı Kilim veya "Bardız Kilimi" olarak da bilinmektedir. Bardız kilimlerinin ana motifi olan gül yanışı birçok kilimin zemin süslemesinde görülmektedir. Diğer bezeme unsurları; ağaç ve kuştur. Kenar suyu süslemesine yörede yelen denilmektedir. İncelenen örneklerin çoğunun yeleni yörede menderes ve sığır sidiği olarak bilinen meander süslemelidir. İki örneğin kenar suyunda dal bağlantılı çiçek yanışı görülmektedir.

Farklı yörelerde tespit edilen aslan figürlü kilimlerle benzerlik karşılaştırılması yapılmıştır. Benzer örneklerin çoğunluğu Sarıkamış yöresinde tespit edilmiştir. Bardız ve Karabağ'da bulunan iki kilim diğer benzer örneklerdir. Kaynak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda kilimlerin ortak hikâyesi, damada hediye olarak dokunması ve gelin odası duvarına asılmasıdır.

Bir zamanlar çeyizlerin vazgeçilmez eşyası olan aslanlı kilimler giderek önemini kaybetmektedir. Ulaşılan örnekler ise belirli sayıyı geçmeyecek kadar az sayıdadır. Bu çalışmanın; unutulma tehlikesi altında olan örneklerin gün yüzüne çıkarılması ve yeni araştırmalara kaynak oluşturması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Açıkel, Y. (2018). Hz. Peygamber-gül ilişkisi ve ilgili rivayetlerin değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 71-103.

Akpınarlı, H. F. - Üner, İ. (2017). İç Anadolu bölgesi halılarında görülen figüratif sembol ve motifler. *Art-E Sanat Dergisi*, 10 (20), 630-651.

Aslanapa, O. (2005). *Türk halı sanatının bin yılı*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Aydın, T (2022). *Türk halı ve düz dokumalarında kullanılan sembolik motifler ve kültürel kökenleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Birdoğan, N. (1991). *Alevilerin büyük hükümdarı Şah İsmail Hatai*. İstanbul: Can Yayınları.

Can, M. (2019). Türk işleme sanatında gül motifi. *International Journal of Eurasian Education and Culture*. 4 (6), 51-61.

Cengiz, A. (2016). Türk mitolojisindeki kozmik aslan figürü ve Bâkî divanındaki yansımaları. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 47-57.

Çoruhlu, Y. (2000). *Türk mitolojisinin anahatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Çoruhlu, Y. (2019). *Kozmolojik, mitolojik, astrolojik dini ve edebi tasavvurlara göre Türk sanatında hayvan sembolizmi: Proto-Türk devrinden, MS 14. yüzyıla kadar efsanevi ve yırtıcı hayvanların sembolizmi üzerine bir deneme*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ergüder, A. A. (2011). Şenkaya yöresi'nde Bardız, Goşken ve Şabani dokumaları. *Arış Dergisi*, 6, 40-59.

Eroğlu, A. A. (2022). Sarıkamış kilimleri. *Arış Dergisi,* 20-21, 275-297.

Eroğlu, A. A. (2023). Kars kilimleri. *Türk Kilimleri Kilim, Cicim, Zili, Palas. Cilt II*, (ed.: Aysen Soysaldı), 885-928, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Gökyay, O. Ş. (2000). *Dede Korkut hikâyeleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Görgünay Kırzıoğlu, N. vd. (1999). *Cumhuriyetimizin 75. yılında Kars*. Ankara: Önder Matbaacılık.

Karayel, S. E. - Albayrak, A. (2020). Alevi-Bektâşi inanç sisteminde hayvanlarla ilgili mitolojik unsurlar. *Turkish Academic Research Review*, 5 (3), 438-455.

Kılıçkan, H. (2004). *Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk bezeme sanatı ve örnekleri*. Ankara: İnkılap Kitabevi.

Korkmaz, E (1996). *Pir Sultan Abdal divanı*. İstanbul: Ant Yayınları.

Köprülü, M. F. (1993), Arslan. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, 598-609, İstanbul: Mili Eğitim Basımevi,

Levent, A. (2022). Pazırık halısındaki figürlerin ve motiflerin göstergebilimsel çözümlenmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 8(96), 870-880.

Öztürk, Ş. (2019). Türk kültüründe aslan. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 18-39.

Pala, İ. (2005). *Hz. Muhammed (sav) için bülbülün kırk şarkısı*. İstanbul: Kapı Yayınları

Parlak,T. - Ergüder, A. A. (2010). *Bardız kilimleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Soysaldı, A. (2009). *Düz dokuma teknikleri ve teknik desen çizimleri.* Ankara: Atatürk Kültür Mekezi.

Taşkaynatan, H (2011). *Sarıkamış ve çevresi düz dokumaları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Tekin, B. B. (2012). Safevî dönemi 16. yüzyıl aslan tasvirli mi'râc minyatürleri: Şah İsmail Hatâî'nin yaklaşımı açısından bir değerlendirme. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (64), 97-114.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: https://sozluk.gov.tr (Erişim: 13 Ağustos 2024)

URL-2: https://sohoantiq.com/aslan-figurlu-el-dokuma-karabag-kilimi (Erişim: 5 Mayıs 2024)

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Birsen Barak, Erzurum, 1959, Lise, Ev hanımı. (Görüşme: 15.07.2023)

KK-2: Çakır Yılmaz, Erzurum, 1955, Lise, Emekli. (Görüşme: 10.07.2024)

KK-3: Mustafa Pehlivan, Erzurum, 1975, Lisans, Memur. (Görüşme: 11.07.2024)

KK-4: Nermin Terzi, Erzurum, 1947, İlkokul, Ev hanımı. (Görüşme: 10.07.2024)

KK-5: Nuran Gedik, Erzurum, 1956, İlkokul, Ev hanımı. (Görüşme: 12.07.2024)

KK-6: Rane Erdoğan, Erzurum, 1966, İlkokul, Ev hanımı. (Görüşme: 10.07.2024)

KK-7: Serkan Yılmaz, Erzurum, 1984,Yüksek Lisans, Mühendis. (Görüşme: 10.07.2024)

KK-8: Turan Erdoğan, Erzurum, 1966, ortaokul, Çiftçi. (Görüşme: 10.07.2024)

Extended Summary

Anatolian motifs have a deep-rooted richness. Since the beginning of time, human beings have felt the need to express their feelings, beliefs, life stories, values, dreams, future, etc. As a means of expressing these feelings, they have resorted to motif language and have benefited from these motifs using the resources at hand. It is possible to evaluate the motifs used in Anatolian weavings under different headings as geometric, vegetal, animal, figurative, symbolic (abstract) and written. The lion figure we encounter in kilim weavings is in the animal motifs class. The lion is one of the most powerful animals found in nature. The lion figure can have many different meanings in different cultures. However, it is generally accepted as a positive symbol with the qualities attributed to it such as power, victory, war, good defeating evil, protection, strength and power.

In the study; eight hand-woven kilims with lion figures detected in the Erzurum and Kars regions, where kilim weavings have an important place, were examined. The majority of the kilims examined were detected in villages affiliated to the Şenkaya district of Erzurum. The rugs are 120-250 cm wide and 210-350 cm long, with varying dimensions. These examples are introduced with their dating, material, technique, color and composition features. In addition, the story of the rugs is conveyed in line with the information received from the source persons. The subject is strengthened by comparing the similarities with the lion-figured rugs identified in different regions. The majority of similar examples have been identified in Sarıkamış region rugs. Bardız and Karabağ rugs are other examples with lion figures.

The main area of use of rugs is as wall hangings. In the region, such rugs are known as "bedstead back" or "ferde". However, a rug used as a sofa cover was also encountered among the examples. Most of the examples are in good condition, one of which has been cut in two.

It was determined that the examined examples date back to the end of the 19th century and continued to be woven until the mid-20th century. It was observed that wool was used as the weft thread, and completely wool was used in the warp in old examples and cotton was used in those woven in the mid-20th century. By evaluating the color, material and technical features and in line with the information received from the sources, it was concluded that the oldest of the rugs had a history of approximately one hundred years. It is seen that brown, blue, cream and black were used in the background and brown, mustard yellow, black, red, burgundy, pink, orange, white, blue, cyan, red, green, cream, gray, purple, yellow and the tones of these colors were used in the decoration. The natural colors of sheep wool were used in the weft threads. In addition, it was determined that vegetable dyes were used in line with the information provided by the sources.

The main motif in the rugs is a large-sized lion figure placed in the middle ground. For this reason, it is mostly known as a lion rug in the region. It is also among the information provided by the sources that it is called a Bardız rug. In the majority of the examined examples, the lion figure is in a standing and walking position. Other motifs seen in the ground spaces are; They are colorful roses of various sizes, trees and bird figures that are thought to be nightingales. The use of these motifs together shows that the lion is intertwined with natural life.

Most of the examined examples have meander decoration on the edge of the water. This motif is known as meander and cow urine in the region. A branch-connected flower burn is seen on the edge of two examples.

Lion-motif rugs, which have a very original composition feature specific to the region, were once among the indispensable items of dowries. Since having these rugs in the dowry increased the prestige of the family, every mother would weave or have a lion-figured rug woven for her daughter. Today, however, such rugs are very few in number. This shows that lion-figured rugs, which are an important cultural treasure, are in danger of being forgotten.

A comprehensive field study was conducted on the lion-figured rug samples identified in the Erzurum and Kars regions and it was aimed to make a significant contribution to the subject. The fact that there are few studies on lion-figured rugs is important in terms of providing resources for new research. The importance of the lion figure in Anatolian Turkish culture and its place in the Anatolian Bektashi tradition also increases the importance of the subject.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/*Ethics Committee Approval:* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Komisyonu. Evrak Tarih ve Sayısı: 24.10.2024-303474/*Ankara Hacı Bayram Veli University Ethics Commission. Document Date and Number: Ankara Hacı Bayram Veli University Ethics Commission. Document Date and Number: October 24, 2024-303474*

Çıkar Çatışması Beyanı/*Declaration of Conflicting Interests*: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.*

Destek ve Teşekkür / *Support and Acknowledgment:* Birsen Barak, Çakır Yılmaz, Mustafa Pehlivan, Nermin Terzi, Nuran Gedik, Rane Erdoğan, Turan Erdoğan ve Serkan Yılmaz'a teşekkürler./ *Thanks to Birsen Barak, Çakır Yılmaz, Mustafa Pehlivan, Nermin Terzi, Nuran Gedik, Rane Erdoğan, Turan Erdoğan and Serkan Yılmaz.*

Katkı Oranı Beyanı / *Author Contributions:* Her iki yazar da makaleye eşit oranda katkı sağlamıştır./*Both authors contributed equally to the article.*